

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Кафедра менеджменту ім. проф. Й. С. Завадського

ЗАТВЕРДЖЕНО
Факультет аграрного менеджменту
«18» червня 2026 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЛІДЕРСТВО, УПРАВЛІННЯ КОМУНІКАЦІЯМИ ТА
КОМАНДНОЮ ВЗАЄМОДІЄЮ»**

Галузь знань D Бізнес, адміністрування та право
Спеціальність D3 Менеджмент
Освітня програма «Менеджмент»
Факультет аграрного менеджменту
Розробники: Кристина ДРАМАРЕЦЬКА, доцент кафедри менеджменту ім. проф. Й. С. Завадського, кандидат економічних наук, доцент
Вікторія СОТНИК, доцент кафедри менеджменту ім. проф. Й. С. Завадського, кандидат економічних наук, старший дослідник

Київ – 2026 р.

Опис навчальної дисципліни

«Лідерство, управління комунікаціями та командною взаємодією»

«Лідерство, управління комунікаціями та командною взаємодією» є обов'язковою навчальною дисципліною, метою якої є формування у майбутніх фахівців системи теоретичних знань і практичних навичок щодо лідерства, управління комунікаціями та командною взаємодією. Завдання навчальної дисципліни – теоретична і практична підготовка здобувачів вищої освіти з питань лідерства, організації ефективної комунікації, побудови командної роботи; розвиток навиків щодо використання лідерського потенціалу в професійній діяльності, вирішення конфліктів, переконання та ведення переговорів; освоєння методів та інструментів формування ефективної команди та комунікаційної взаємодії, розподілу ролей та управління командою як цілісною системою.

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, ступінь вищої освіти		
Ступінь вищої освіти	<i>бакалавр</i>	
Галузь знань	<i>07 Управління та адміністрування</i>	
Спеціальність	<i>073 Менеджмент</i>	
Освітня програма	<i>Менеджмент</i>	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	обов'язкова	
Загальна кількість годин	180	
Кількість кредитів ECTS	6	
Кількість змістових модулів	5	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	-	
Форма контролю	<i>залік / екзамен</i>	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	Форма здобуття вищої освіти	
	денна	заочна
Курс (рік підготовки)	<i>2 / 3</i>	<i>2 / 3</i>
Семестр	<i>4 / 5</i>	<i>4 / 5</i>
Лекційні заняття	<i>45 год. (15/30)</i>	<i>14 год. (6/8)</i>
Практичні, семінарські заняття	<i>75 год. (30/45)</i>	<i>26 год. (10/16)</i>
Лабораторні заняття	-	-
Самостійна робота	<i>60 год. (45/15)</i>	<i>140 год. (74/66)</i>
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми здобуття вищої освіти	<i>3 год. / 5 год.</i>	-

1. Мета, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни

Мета - формування у майбутніх фахівців системи теоретичних знань і практичних навичок щодо лідерства, управління комунікаціями та командною взаємодією.

Перелік навчальних дисциплін, які передують вивченню – «Менеджмент», «Самоменеджмент», «Заснування власної справи».

Набуття компетентностей:

Інтегральна компетентність (ІК): здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, які характеризуються комплексністю і невизначеністю умов, у сфері менеджменту або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів соціальних та поведінкових наук.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 6. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 9. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 11. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):

СК 8. Здатність планувати діяльність організації та управляти часом.

СК 9. Здатність працювати в команді та налагоджувати міжособистісну взаємодію при вирішенні професійних завдань.

СК 11. Здатність створювати та організовувати ефективні комунікації в процесі управління.

СК 14. Розуміти принципи психології та використовувати їх у професійній діяльності.

СК 15. Здатність формувати та демонструвати лідерські якості та поведінкові навички.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 3. Демонструвати знання теорій, методів і функцій менеджменту, сучасних концепцій лідерства.

ПРН 9. Демонструвати навички взаємодії, лідерства, командної роботи.

ПРН 10. Мати навички обґрунтування дієвих інструментів мотивування персоналу організації.

ПРН 11. Демонструвати навички аналізу ситуації та здійснення комунікації у різних сферах діяльності організації.

ПРН 13. Спілкуватись в усній та письмовій формі державною та іноземною мовами.

ПРН 14. Ідентифікувати причини стресу, адаптувати себе та членів команди до стресової ситуації, знаходити засоби до її нейтралізації.

ПРН 15. Демонструвати здатність діяти соціально відповідально та громадсько свідомо на основі етичних міркувань (мотивів), повагу до різноманітності та міжкультурності.

ПРН 17. Виконувати дослідження індивідуально та/або в групі під керівництвом лідера.

2. Програма та структура навчальної дисципліни «Лідерство, управління комунікаціями та командною взаємодією»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин								
	денна форма					заочна форма			
	тижні	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
			л	п	с.р.		л	п	с.р.
Змістовий модуль 1. Теоретичні аспекти лідерства									
Тема 1. Лідерство як суспільний феномен	1-2	11	2	4	5	11	1	1	9
Тема 2. Розвиток теорій лідерства	3-4	12	2	4	6	11	1	1	9
Тема 3. Лідер як особистість. Індивідуальний розвиток навиків лідера	5-6	12	2	4	6	12	1	2	9
Тема 4. Влада лідера	7	10	1	3	6	11		1	10
Разом за змістовим модулем 1		45	7	15	23	45	3	5	37
Змістовий модуль 2. Роль та значення діяльності лідера в колективі									
Тема 5. Діяльність лідера в команді	8-9	11	2	4	5	12	1	2	9
Тема 6. Лідер та його місце у вирішенні конфліктних ситуацій	10-11	12	2	4	6	11	1	1	9
Тема 7. Лідерство та ефективна комунікація	12-13	11	2	4	5	11		1	10
Тема 8. Лідерська етика. Управління стресом	14-15	11	2	3	6	11	1	1	9
Разом за змістовим модулем 2		45	8	15	22	45	3	5	37
Змістовий модуль 3. Теоретичні аспекти управління комунікаціями									
Тема 9. Сутність і поняття інформації та комунікацій в менеджменті	1	10	4	4	2	10	1	1	8
Тема 10. Концептуальні основи комунікаційного менеджменту	2	10	4	4	2	11	1	2	8
Тема 11. Вербальна та невербальна комунікація	3	10	2	6	2	9		1	8
Разом за змістовим модулем 3		30	10	14	6	30	2	4	24
Змістовий модуль 4. Ефективне ділове спілкування									
Тема 12. Службове спілкування. Ділові наради	4	7	2	4	1	7	1	1	5
Тема 13. Форми ділового спілкування. Публічні виступи	5-6	9	4	4	1	8	1	2	5
Тема 14. Комунікаційний процес у зовнішньому середовищі організації	7	7	2	4	1	8	1	1	6
Тема 15. Труднощі та бар'єри комунікації	8	7	2	4	1	7		1	6
Разом за змістовим модулем 4		30	10	16	4	30	3	5	22

Змістовий модуль 5. Групові аспекти командної взаємодії									
Тема 16. Теоретичні аспекти формування груп і команд в організаціях	9	6	2	3	1	6	1	1	4
Тема 17. Організаційні моделі спільної діяльності в командах. Методики формування ефективної команди	10-11	7	2	4	1	7	1	2	4
Тема 18. Управління командами. Розвиток навичок взаємодії в командній роботі	12-13	7	2	4	1	7	1	2	4
Тема 19. Відповідальність та мотивація в командному середовищі	14	5	2	2	1	5		1	4
Тема 20. Підходи та інструменти формування сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі	15	5	2	2	1	5		1	4
Разом за змістовим модулем 5		30	10	15	5	30	3	7	20
Усього годин		180	45	75	60	180	14	26	140
Курсова робота	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього годин		180	45	75	60	180	14	26	140

3. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Лідерство як суспільний феномен	2
2	Розвиток теорій лідерства	2
3	Лідер як особистість. Індивідуальний розвиток навичок лідера	2
4	Влада лідера	1
5	Діяльність лідера в команді	2
6	Лідер та його місце у вирішенні конфліктних ситуацій	2
7	Лідерство та ефективна комунікація	2
8	Лідерська етика. Управління стресом	2
9	Сутність і поняття інформації та комунікацій в менеджменті	4
10	Концептуальні основи комунікаційного менеджменту	4
11	Вербальна та невербальна комунікація	2
12	Службове спілкування. Ділові наради	2
13	Форми ділового спілкування. Публічні виступи	4
14	Комунікаційний процес у зовнішньому середовищі організації	2
15	Труднощі та бар'єри комунікації	2
16	Теоретичні аспекти формування груп і команд в організаціях	2
17	Організаційні моделі спільної діяльності в командах. Методики формування ефективної команди	2
18	Управління командами. Розвиток навичок взаємодії в командній роботі	2
19	Відповідальність та мотивація в командному середовищі	2
20	Підходи та інструменти формування сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі	2
	Разом	45

4. Теми лабораторних (практичних, семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Лідерство як суспільний феномен	4
2	Розвиток теорій лідерства	4
3	Лідер як особистість. Індивідуальний розвиток навиків лідера	4
4	Влада лідера	3
5	Діяльність лідера в команді	4
6	Лідер та його місце у вирішенні конфліктних ситуацій	4
7	Лідерство та ефективна комунікація	4
8	Лідерська етика. Управління стресом	3
9	Сутність і поняття інформації та комунікацій в менеджменті	4
10	Концептуальні основи комунікаційного менеджменту	4
11	Вербальна та невербальна комунікація	6
12	Службове спілкування. Ділові наради	4
13	Форми ділового спілкування. Публічні виступи	4
14	Комунікаційний процес у зовнішньому середовищі організації	4
15	Труднощі та бар'єри комунікації	4
16	Теоретичні аспекти формування груп і команд в організаціях	3
17	Організаційні моделі спільної діяльності в командах. Методики формування ефективної команди	4
18	Управління командами. Розвиток навичок взаємодії в командній роботі	4
19	Відповідальність та мотивація в командному середовищі	2
20	Підходи та інструменти формування сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі	2
	Разом	75

5. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Самостійна робота 1. Теоретичні аспекти лідерства	23
2	Самостійна робота 2. Роль та значення діяльності лідера в колективі	22
3	Самостійна робота 3. Теоретичні аспекти управління комунікаціями	6
4	Самостійна робота 4. Ефективне ділове спілкування	4
5	Самостійна робота 5. Групові аспекти командної взаємодії	5
	Разом	60

6. Методи та засоби діагностики результатів навчання:

- усне або письмове опитування;
- співбесіда;
- тестування;
- захист практичних робіт.

7. Методи навчання:

- метод проблемного навчання;
- метод практико-орієнтованого навчання;
- кейс-метод;

- метод проєктного навчання;
- метод перевернутого класу, змішаного навчання;
- метод навчання через дослідження;
- метод навчальних дискусій та дебат;
- метод командної роботи, мозкового штурму
- метод гейміфікованого навчання.

8. Оцінювання результатів навчання.

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національну оцінку згідно чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України»

8.1. Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Змістовий модуль 1. Теоретичні аспекти лідерства		
Семінарське заняття 1. Лідерство як суспільний феномен	ПРН 3, 9, 10 Розуміти основні теоретичні аспекти лідерства. Знати основні поняття лідерства, його види та значення; еволюцію теорій лідерства; види та характеристику стилів лідерства; особливості формування лідерського потенціалу та індивідуального розвитку навиків лідера, його влади. Вміти розрізняти, хто в колективі володіє лідерськими якостями; здійснювати порівняння зарубіжного та українського досвіду формування теорій лідерства; визначати на практиці, який стиль лідерства властивий певній особистості та яким чином відбувається розвиток її лідерських якостей; виокремлювати владу лідера в колективі організації.	5
Практичне заняття 1. Лідерство як суспільний феномен		10
Семінарське заняття 2. Розвиток теорій лідерства		5
Практичне заняття 2. Розвиток теорій лідерства		10
Семінарське заняття 3. Лідер як особистість. Індивідуальний розвиток навиків лідера		5
Практичне заняття 3. Лідер як особистість. Індивідуальний розвиток навиків лідера		10
Семінарське заняття 4. Влада лідера		5
Самостійна робота 1		20
Модульна контрольна робота 1		30
Всього за модулем 1		100
Змістовий модуль 2. Роль та значення діяльності лідера в колективі		
Семінарське заняття 5. Діяльність лідера в команді	ПРН 9, 10, 11 Розуміти роль та значення діяльності лідера в колективі. Знати роль лідера в команді, його місце у вирішенні конфліктних ситуацій; процес підготовки лідера до публічного виступу; види та особливості лідерської етики; роль лідера в стресових ситуаціях. Вміти виокремлювати лідера в команді; вирішувати конфліктні ситуації та приймати групові рішення; публічно	5
Практичне заняття 4. Діяльність лідера в команді		5
Практичне заняття 5. Лідер та його місце у вирішенні конфліктних ситуацій		5
Семінарське заняття 6. Лідер та його місце у вирішенні конфліктних ситуацій		5
Практичне заняття 6. Лідерство та		10

ефективна комунікація	виступати та правильно формувати імідж лідера; використовувати етику лідерства на практиці та управляти стресом в різних ситуаціях.	
Семінарське заняття 7. Лідерство та ефективна комунікація		5
Семінарське заняття 8. Лідерська етика. Управління стресом		5
Практичне заняття 7. Лідерська етика. Управління стресом		10
Самостійна робота 2		20
Модульна контрольна робота 2		30
Всього за модулем 2		100
Змістовий модуль 3. Теоретичні аспекти управління комунікаціями		
Семінарське заняття 9. Сутність і поняття інформації та комунікацій в менеджменті	ПРН 10, 11, 13 Розуміти основні теоретичні аспекти управління комунікаціями.	5
Практичне заняття 8. Сутність і поняття інформації та комунікацій в менеджменті	Знати основні поняття інформації та комунікацій в менеджменті; концептуальні основи комунікаційного менеджменту; особливості вербальної та невербальної комунікації.	10
Семінарське заняття 10. Концептуальні основи комунікаційного менеджменту	Вміти розрізняти інформацію за її видами та виокремлювати комунікації в менеджменті; визначати на практиці особливості комунікаційного менеджменту в організаціях; виокремлювати вербальну та невербальну комунікацію й використовувати її в різних практичних ситуаціях	5
Практичне заняття 9. Концептуальні основи комунікаційного менеджменту		10
Семінарське заняття 11. Вербальна та невербальна комунікація		10
Практичне заняття 10. Вербальна та невербальна комунікація		10
Самостійна робота 3		20
Модульна контрольна робота 3		30
Всього за модулем 3		100
Змістовий модуль 4. Ефективне ділове спілкування		
Семінарське заняття 12. Службове спілкування. Ділові наради	ПРН 11, 13, 14 Розуміти роль та значення ефективного ділового спілкування.	5
Практичне заняття 11. Службове спілкування. Ділові наради	Знати різновиди спілкування та ділових нарад; форми ділового спілкування; організацію комунікаційного процесу у зовнішньому середовищі; перелік можливих труднощів та бар'єрів комунікацій.	10
Семінарське заняття 13. Форми ділового спілкування. Публічні виступи	Вміти виокремлювати службове спілкування та організувати ділові наради; правильно готуватися до ділового спілкування; ефективно вести комунікації із суб'єктами зовнішнього середовища організації; виокремлювати на практиці труднощі та бар'єри під час комунікаційного процесу.	5
Практичне заняття 12. Форми ділового спілкування. Публічні виступи		10
Семінарське заняття 14. Комунікаційний процес у зовнішньому середовищі організації		5
Практичне заняття 13. Комунікаційний процес у зовнішньому середовищі організації		5
Семінарське заняття 15. Труднощі та бар'єри комунікації		5
Практичне заняття 14. Труднощі та бар'єри комунікації		5
Самостійна робота 4.	20	
Модульна контрольна робота 4.	30	
Всього за модулем 4		100

Змістовий модуль 5. Групові аспекти командної взаємодії		
Практичне заняття 15. Теоретичні аспекти формування груп і команд в організаціях	ПРН 14, 15, 17 Розуміти групові аспекти командної взаємодії.	10
Семінарське заняття 16. Організаційні моделі спільної діяльності в командах. Методики формування ефективної команди	Знати теоретичні засади формування груп і команд в організаціях; види організаційних моделей спільної діяльності в командах; методики формування ефективної команди; сутність управління командами та розвиток навичок взаємодії в командній роботі; процес понесення відповідальності та організації мотивації праці в командному середовищі; перелік наявних підходів та інструментів щодо формування сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі.	5
Практичне заняття 16. Організаційні моделі спільної діяльності в командах. Методики формування ефективної команди	управління командами та розвиток навичок взаємодії в командній роботі;	10
Семінарське заняття 17. Управління командами. Розвиток навичок взаємодії в командній роботі	сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі.	5
Практичне заняття 17. Управління командами. Розвиток навичок взаємодії в командній роботі	Вміти формувати групи та команди в організації; визначати на скільки ефективною є робота колективів і команд організації; організувати діяльність команди та виокремити обов'язки кожного співробітника в ній; управляти командами; розвивати на практиці навички взаємодії в командній роботі; формувати підходи до мотивації праці в командному середовищі; формувати сприятливий соціально-психологічний клімат в колективі відповідно до різних практичних ситуацій.	10
Семінарське заняття 18. Відповідальність та мотивація в командному середовищі		5
Практичне заняття 18. Підходи та інструменти формування сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі		5
Самостійна робота 5.		20
Модульна контрольна робота 5.		30
Всього за модулем 5		100
Навчальна робота	$(M1 + M2)/2 * 0,7 \leq 70$	
Екзамен	30	
Всього за курс	$(\text{Навчальна робота} + \text{екзамен}) \leq 100$	

8.2. Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка за національною системою (екзамени/заліки)
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

8.3. Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів та перескладання	Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
Політика щодо академічної доброчесності	Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Користування мобільними пристроями допускається лише з дозволу викладача під час онлайн-тестування та підготовки практичних завдань. Самостійні роботи у вигляді доповідей, презентацій повинні мати коректні текстові посилання на використані інформаційні джерела.
Політика щодо відвідування	Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально в дистанційному режимі (у онлайн формі за погодженням із деканом факультету і лектором курсу).

9. Навчально-методичне забезпечення

1. Електронний навчальний курс навчальної дисципліни «Лідерство, управління комунікаціями та командною взаємодією» на навчальному порталі НУБіП України eLearn. URL: <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=2408>.

2. Гавриш О. М., Драмарецька К. П., Добрівська М. В., Аксентюк М. М., Восколупов В. В., Голік В. В. Лідерство: навчальний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент. Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2023. 515 с.

3. Гавриш О. М., Драмарецька К. П., Троян А. В., Восколупов В. В., Голік В. В. Методичні вказівки до вивчення дисципліни «Лідерство, управління комунікаціями та командною взаємодією» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Менеджмент». Київ, 2024. 342 с.

4. Balanovska T., Havrysh O., Zorgach A., Holik V. Methodological instructions to study the discipline "Leadership, Communications and Teamwork Management (Leadership)" for applicants of the first (bachelor) level of higher education from specialty 073 "Management" educational and professional program "Management". Kyiv, 2023. 253 p.

5. Havrysh O., Dramaretska K. Leadership : textbook for students of higher education of the first (bachelor) level of specialty 073 Management. Kyiv: TsP "KOMPRYNТ", 2022. 458 p.

10. Рекомендовані джерела інформації

1. Адізес І. Командне лідерство. Як порозумітися з будь-яким менеджером. Київ : Наш формат, 2019. 304 с.

2. Афанасьєва Т. О., Гревцева Є. О. Організація ефективної командної взаємодії в умовах дистанційної роботи педагогічних працівників. *Open educational e-environment of modern University*. 2021. № 10. С. 20–32.

3. Балановська Т. І., Гавриш О. М. Методичні вказівки до вивчення дисципліни «Leadership theory» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Київ : ЦП "КОМПРИНТ", 2022. 192 с.

4. Боришкевич І. І. Особливості етики ділового спілкування у сучасному ринковому середовищі. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2021. Вип. 17. Т 1. С. 67-75. URL: <https://doi.org/10.15330/apred.1.17.67-75>.

5. Бурмака Т. М., Великих К. О. Комунікативний менеджмент: конспект лекцій (для студентів бакалаврату всіх форм навчання спеціальності 073 – Менеджмент). Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. 69 с.
6. Васильченко М. І, Гришко В. В. Комунікативний менеджмент: навчальний посібник. Полтава: ПолтНТУ, 2018. 228 с.
7. Вербовська Л. С., Боднар Г. Ф., Микитюк Н. Є. Технології лідерства в організації: конспект лекцій. Івано-Франківськ: Вид-во «ІФНТУНГ», 2021. 80 с.
8. Войтко С. В., Мельниченко А. А. Лідерство та антикризовий менеджмент: підручник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського. Вид-во «Політехніка», 2021. 194 с.
9. Воронкова В. Г., Беліченко А. Г., Мельник В. В. Етика ділового спілкування : навчальний посібник для ВНЗ. Львів, 2017. 312 с.
10. Гавриш О. М, Драмарецька К. П. Роль лідера при управлінні організаційними змінами в підприємстві. *Біоекономіка і аграрний бізнес*. 2022. Том 13. № 3. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Bioeconomy/article/view/16557>.
11. Гавриш О. М., Драмарецька К. П., Голік В. В., Зоргач А. М. Методичні вказівки до вивчення дисципліни «Теорія лідерства» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Менеджмент». Київ : ЦП «КОМПРИНТ», 2023. 158 с.
12. Гавриш О. М., Драмарецька К. П., Грозовський М. С. Роль корпоративної культури у мотивації персоналу підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=5>.
13. Гавриш О. М., Драмарецька К. П., Добрівська М. В., Аксентюк М. М., Восколупов В. В., Голік В. В. Лідерство : навчальний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент. Київ : ЦП «КОМПРИНТ», 2023. 515 с.
14. Гавриш О. М., Драмарецька К. П., Троян А. В., Восколупов В. В., Голік В. В. Методичні вказівки до вивчення дисципліни «Лідерство, управління комунікаціями та командною взаємодією» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 073 «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Менеджмент». Київ, 2024. 342 с.
15. Гавриш О. М., Зоргач А. М. Вплив лідера на управління конфліктами в колективі підприємства. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. № 4. С. 239–244. URL: <http://ujae.org.ua/vplyv-lidera-na-upravlinnya-konfliktamy-v-kolektyvi-pidpryyemstva/>.
16. Джеймс Борг Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування. Харків : Видавництво «Фабула», 2019. 304 с.
17. Кононець М. О. Психологія лідерства : навч. посіб. / за заг. ред. О. В. Винославської. Київ : КВІЦ, 2020. 252 с.
18. Кріс Восс, Тел Рез. Ніколи не йдуть на компроміс. Техніка ефективних переговорів. Київ : Видавництво «Наш Формат», 2019. 264 с.
19. Ларрі Кінг. Як розмовляти будь з ким, будь-коли і будь-де. Секрети успішного спілкування. Харків : Видавництво «Моноліт-Bizz», 2019. 208 с.
20. Лідерство та команда в публічному управлінні : конспект лекцій / укл.:

К. В. Таранюк, Я. В. Кобушко. Суми : Сумський державний університет, 2020. 175 с.

21. Лугова В. М., Голубєв С. М. Основи самоменеджменту та лідерства : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 212 с.

22. Психологічні засади лідерства в системі стратегічних комунікацій : навч. посіб. / Н. Г. Іванова, О. О. Паливода, Ю. І. Андрусишин та ін. Київ : НА СБУ, 2022. 120 с.

23. Скібіцький О. М. Лідерство та стиль роботи менеджера: навчальний посібник. Київ: ЦУЛ, 2019. 192 с.

24. Теорія і практика формування лідера: навчальний посібник / О. Г. Романовський, Т. В. Гура, А. Є. Книш, В. В. Бондаренко. Харків, 2017. 100 с.